

Розділ IV
ОБОВ'ЯЗКИ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ ТА
ГРОМАДЯН ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА
МОБІЛІЗАЦІЇ

Стаття 21. Обов'язки підприємств, установ і організацій щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації

1. Підприємства, установи і організації зобов'язані:

планувати і здійснювати заходи щодо розробки мобілізаційних планів та підготовки до виконання покладених на них мобілізаційних завдань (замовлень) і забезпечувати поставку продукції згідно з укладеними договорами (контрактами) та надавати звіти з цих питань відповідним органам виконавчої влади, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування, які є замовниками мобілізаційних завдань (замовлень);

у разі їх ліквідації (реорганізації) своєчасно сповіщати про це відповідні органи державної влади, інші державні органи та органи місцевого самоврядування, з якими укладено договори (контракти) на виконання мобілізаційних завдань (замовлень);

здійснювати під час мобілізації заходи щодо переведення виробництва (діяльності) на функціонування в умовах особливого періоду;

утримувати в належному стані техніку, будівлі, споруди та об'єкти інфраструктури, що належать для передачі в разі мобілізації Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту або призначені для спільного з ними використання у воєнний час;

{Абзац п'ятий частини першої статті 21 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

сприяти територіальним центрам комплектування та соціальної підтримки, Центральному управлінню та/або регіональним органам Служби безпеки України, відповідному підрозділу Служби зовнішньої розвідки України у їхній роботі в мирний час та в особливий період;

{Абзац шостий частини першої статті 21 в редакції Закону [№ 1357-IX від 30.03.2021](#)}

забезпечувати своєчасне прибуття працівників, які залучаються до виконання обов'язку щодо мобілізації у порядку, визначеному [частинами третьою - п'ятою](#) статті 22 цього Закону, на збірні пункти та до військових частин;

{Абзац сьомий частини першої статті 21 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

забезпечувати в разі мобілізації доставку техніки на збірні пункти та у військові частини згідно з мобілізаційними завданнями (замовленнями);

здійснювати заходи щодо підготовки до розгортання спеціальних формувань, призначених для передачі в разі мобілізації до Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, розгортання та передачі їх в особливий період згідно з мобілізаційними планами;

{Абзац дев'ятий частини першої статті 21 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

надавати під час мобілізації будівлі, споруди, транспортні та інші матеріально-технічні засоби Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту згідно з мобілізаційними планами з наступним відшкодуванням їх вартості в порядку, встановленому законом;

{Абзац десятий частини першої статті 21 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

створювати та утримувати мобілізаційні потужності, створювати і зберігати мобілізаційний резерв матеріально-технічних і сировинних ресурсів згідно з мобілізаційними завданнями (замовленнями);

забезпечувати формування і ведення страхового фонду документації на продукцію мобілізаційного та оборонного призначення;

вести військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів із числа працюючих, здійснювати заходи щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та в особливий період і надавати звітність з цих питань відповідним органам державної влади, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування в установленому порядку;

{Абзац тринадцятий частини першої статті 21 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 2926-VI від 13.01.2011](#), [№ 1127-VII від 17.03.2014](#); в редакції Закону [№ 1357-IX від 30.03.2021](#)}

надавати відповідним органам державної влади, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування інформацію, необхідну для планування і здійснення мобілізаційних заходів;

утворювати мобілізаційні підрозділи та призначати працівників з питань мобілізаційної роботи;

сприяти своїм працівникам, які є резервістами, у виконанні ними обов'язків служби у військовому резерві та своєчасному їх направленню до органів військового управління, військових частин;

{Частину першу статті 21 доповнено абзацом шістнадцятим згідно із Законом [№ 1127-VII від 17.03.2014](#)}

у разі реєстрації (перереєстрації), переобладнання чи зняття з обліку транспортних засобів, що можуть бути призначені для доукомплектування Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період, подавати до відповідних органів та підрозділів, що згідно із [Законом України "Про дорожній рух"](#) здійснюють державну реєстрацію та облік транспортних засобів, документи з відміткою відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки про взяття їх на військовий облік (зняття з військового обліку);

{Частину першу статті 21 доповнено абзацом сімнадцятим згідно із Законом [№ 1275-VII від 20.05.2014](#); в редакції Закону [№ 1357-IX від 30.03.2021](#)}

2. Підприємства, установи і організації, які є виконавцями мобілізаційних завдань (замовлень) з виробництва продукції, укладають договори (контракти) з

підприємствами, установами і організаціями - виробниками (співвиконавцями) комплектуючих виробів, постачальниками матеріально-технічних засобів, сировини.

3. Підприємства, установи і організації не можуть відмовлятися від укладання договорів (контрактів) на виконання мобілізаційних завдань (замовлень), якщо їх можливості з урахуванням мобілізаційного розгортання та переданих їм матеріально-фінансових ресурсів дають змогу виконати ці мобілізаційні завдання (замовлення).

Стаття 22. Обов'язки громадян щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації

1. Громадяни зобов'язані:

з'являтися за викликом до територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язані, резервісти Служби безпеки України - за викликом Центрального управління або регіонального органу Служби безпеки України, військовозобов'язані, резервісти Служби зовнішньої розвідки України - за викликом Служби зовнішньої розвідки України) для взяття на військовий облік військовозобов'язаних чи резервістів, визначення їх призначення на особливий період;

{Абзац другий частини першої статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 2926-VI від 13.01.2011](#), [№ 267-VIII від 19.03.2015](#); в редакції Закону [№ 1357-IX від 30.03.2021](#)}

надавати в установленому порядку під час мобілізації будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно, власниками яких вони є, Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту з наступним відшкодуванням державою їх вартості в порядку, встановленому законом.

{Абзац третій частини першої статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

2. Громадяни, які перебувають у запасі і не призвані на військову службу або не залучені до виконання обов'язків щодо мобілізації за посадами, передбаченими штатами воєнного часу, під час мобілізації, можуть бути відповідно до закону залучені до виконання робіт, які мають оборонний характер.

{Абзац перший частини другої статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

Громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність, виконують мобілізаційні завдання (замовлення) згідно з укладеними договорами (контрактами).

3. Під час мобілізації громадяни зобов'язані з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки), або у строки, визначені командирами військових частин (військовозобов'язані, резервісти Служби безпеки України - за викликом керівників органів, в яких вони перебувають на військовому обліку, військовозобов'язані, резервісти Служби зовнішньої розвідки України - за викликом керівників відповідних підрозділів Служби зовнішньої розвідки України, військовозобов'язані Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту - за викликом керівників відповідних органів управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту).

{Частина третя статті 22 в редакції Законів [№ 2926-VI від 13.01.2011](#), [№ 5404-VI від 02.10.2012](#); із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 1127-VII від 17.03.2014](#), [№ 267-VIII від 19.03.2015](#); в редакції Закону [№ 1357-IX від 30.03.2021](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2228-IX від 21.04.2022](#)}

4. Громадяни, які перебувають у запасі, завчасно приписуються до військових частин для проходження військової служби у воєнний час або до інших підрозділів чи формувань для виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу.

{Частина четверта статті 22 в редакції Закону [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

5. Призов громадян на військову службу під час мобілізації або залучення їх до виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу, здійснюють територіальні центри комплектування та соціальної підтримки за сприяння місцевих органів виконавчої влади або командири військових частин (військовозобов'язаних, резервістів Служби безпеки України - Центральне управління або регіональні органи Служби безпеки України, військовозобов'язаних, резервістів Служби зовнішньої розвідки України - відповідний підрозділ Служби зовнішньої розвідки України, військовозобов'язаних Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту - відповідні органи управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту).

{Абзац перший частини п'ятої статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 267-VIII від 19.03.2015](#); в редакції Закону [№ 1357-IX від 30.03.2021](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2228-IX від 21.04.2022](#)}

Військовозобов'язані та резервісти, які перебувають на зборах, у разі оголошення мобілізації продовжують перебувати на зборах. За необхідності зазначені особи призиваються на військову службу командирами відповідних військових частин за розпорядженням Генерального штабу Збройних Сил України.

{Частину п'яту статті 22 доповнено абзацом другим згідно із Законом [№ 1275-VII від 20.05.2014](#)}

Особливості проходження медичного обстеження військовозобов'язаними та резервістами під час мобілізації, на особливий період визначаються Міністерством оборони України спільно з Міністерством охорони здоров'я України.

{Частину п'яту статті 22 доповнено абзацом третім згідно із Законом [№ 1275-VII від 20.05.2014](#)}

{Частина п'ята статті 22 в редакції Законів [№ 2926-VI від 13.01.2011](#), [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

6. Громадянам, які перебувають на військовому обліку, з моменту оголошення мобілізації забороняється зміна місця проживання без дозволу посадової особи, визначеної у [частині третій](#) цієї статті.

{Частина шоста статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5404-VI від 02.10.2012](#)}

Стаття 23. Відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації

Не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані:

заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, а також за підприємствами, установами і організаціями в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

визнані в установленому порядку особами з інвалідністю або відповідно до висновку військово-лікарської комісії тимчасово непридатними до військової служби за станом здоров'я на термін до шести місяців (з наступним проходженням військово-лікарської комісії);

{Абзац третій частини першої статті 23 в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

жінки та чоловіки, на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років;

{Абзац четвертий частини першої статті 23 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 1614-VII від 25.07.2014](#); в редакції Законів [№ 2226-VIII від 06.12.2017](#), [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

жінки та чоловіки, які самостійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років;

{Абзац п'ятий частини першої статті 23 в редакції Законів [№ 1614-VII від 25.07.2014](#), [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

жінки та чоловіки, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, які виховують дитину з інвалідністю віком до 18 років;

{Частину першу статті 23 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 339-VIII від 21.04.2015](#); в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

жінки та чоловіки, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, які виховують дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, що підтверджується документом, виданим лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, встановленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, але якій не встановлено інвалідність;

{Частину першу статті 23 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 2226-VIII від 06.12.2017](#); в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

жінки та чоловіки, на утриманні яких перебуває повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю I чи II групи;

{Частину першу статті 23 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 1614-VII від 25.07.2014](#); в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

усиновителі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, на утриманні яких перебувають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років;

{Частина першу статті 23 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 1614-VII від 25.07.2014](#); в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

зайняті постійним доглядом за хворою дружиною (чоловіком), дитиною, а також батьками своїми чи дружини (чоловіка), які за висновком медико-соціальної експертної комісії чи лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я потребують постійного догляду;

{Абзац десятий частини першої статті 23 в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

які мають дружину (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю та/або одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи;

{Абзац одинадцятий частини першої статті 23 в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

опікуни особи з інвалідністю, визнаної судом недієздатною; особи, зайняті постійним доглядом за особою з інвалідністю I групи; особи, зайняті постійним доглядом за особою з інвалідністю II групи або за особою, яка за висновком медико-соціальної експертної комісії або лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я потребує постійного догляду, у разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд;

{Частина першу статті 23 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 1357-IX від 30.03.2021](#); в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

жінки та чоловіки, які мають неповнолітню дитину (дітей) і чоловіка (дружину), який (яка) проходить військову службу за одним із видів військової служби, визначених [частиною шостою](#) статті 2 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу";

{Частина першу статті 23 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 2169-IX від 01.04.2022](#)}

народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

{Абзац частини першої статті 23 в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

працівники органів військового управління (органів управління), військових частин (підрозділів), підприємств, установ та організацій Міністерства оборони України, Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Державної виконавчої служби України, Управління державної охорони України;

{Абзац частини першої статті 23 в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2732-IX від 04.11.2022](#)}

інші військовозобов'язані або окремі категорії громадян у передбачених законом випадках.

{Абзац частини першої статті 23 в редакції Закону [№ 2122-IX від 15.03.2022](#)}

Особи з інвалідністю, а також особи, зазначені в абзацах четвертому - дванадцятому частини першої цієї статті, у зазначений період можуть бути призвані на військову службу за їхньою згодою і тільки за місцем проживання.

{Статтю 23 доповнено новою частиною згідно із Законом № 2122-IX від 15.03.2022}

Призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають також:

здобувачі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, асистенти-стажисти, аспіранти та докторанти, які навчаються за денною або дуальною формами здобуття освіти;

{Абзац другий частини статті 23 в редакції Законів № 2745-VIII від 06.06.2019, № 2196-IX від 14.04.2022}

наукові і науково-педагогічні працівники закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають вчене звання та/або науковий ступінь, і педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти, закладів загальної середньої освіти, за умови що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки;

{Абзац третій частини статті 23 в редакції Законів № 2745-VIII від 06.06.2019, № 2196-IX від 14.04.2022}

жінки та чоловіки, чії близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час проведення антитерористичної операції з числа:

{Частину доповнено абзацом четвертим згідно із Законом № 1387-VIII від 31.05.2016}

військовослужбовців або працівників утворених відповідно до законів України військових формувань, що захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, які загинули або пропали безвісти під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення;

{Частину доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 1387-VIII від 31.05.2016}

працівників підприємств, установ, організацій, які залучалися до забезпечення проведення антитерористичної операції та загинули або пропали безвісти під час забезпечення проведення антитерористичної операції безпосередньо в районах та у період її проведення;

{Частину доповнено абзацом шостим згідно із Законом № 1387-VIII від 31.05.2016}

осіб, які загинули або пропали безвісти під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, за умови що в подальшому такі

добровольчі формування були включені до складу утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів;

{Частина доповнено абзацом сьомим згідно із Законом [№ 1387-VIII від 31.05.2016](#)}

осіб, які загинули або пропали безвісти під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах її проведення у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, але в подальшому такі добровольчі формування не були включені до складу утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, і виконували завдання антитерористичної операції у взаємодії з утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями та правоохоронними органами.

{Частина доповнено абзацом восьмим згідно із Законом [№ 1387-VIII від 31.05.2016](#)}

жінки та чоловіки, чиї близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану;

{Частина третю доповнено абзацом дев'ятим згідно із Законом [№ 2491-IX від 29.07.2022](#)}

{Статтю 23 доповнено новою частиною згідно із Законом [№ 1575-VII від 03.07.2014](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 277-VIII від 07.04.2015](#); в редакції Закону [№ 570-VIII від 01.07.2015](#)}

Особи, зазначені в абзаці другому частини першої та в абзацах четвертому - дев'ятому частини третьої цієї статті, у зазначений період можуть бути призвані на військову службу за їхньою згодою.

{Статтю 23 доповнено новою частиною згідно із Законом [№ 1387-VIII від 31.05.2016](#); із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 2491-IX від 29.07.2022](#), [№ 2732-IX від 04.11.2022](#)}

Не підлягають призову на військову службу під час часткової мобілізації протягом шести місяців з дня звільнення з військової служби військовозобов'язані з числа громадян, які проходили військову службу за призовом під час мобілізації та були звільнені зі служби у запас (крім військовослужбовців, зарахованих на службу у військовому оперативному резерві першої черги). Такі особи у зазначений період можуть бути призвані на військову службу за їх згодою.

{Статтю 23 доповнено частиною згідно із Законом [№ 259-VIII від 18.03.2015](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 413-VIII від 14.05.2015](#)}